

EÖRY GABRIELLA

Főszolgabírói multságok

Társasági élet és szórakozás Olchváry Pál naplójában

Olchváry Pál 1922 és 1938 között vezetett naplót, mely 1990-ben nyomtatásban is megjelent.¹ A részletgazdag naplóban a főszolgabíró átlagosan négy-öt naponta jegyezte fel élete eseményeit. A kihagyott napokat is megörökítette, de nem kívánta az egyidejűség látszatát kelteni. A forrásközlő leírásából² kiderül, hogy a szöveget nem jellemzik nagyobb átírások, de hősiünk valószínűleg többször újraolvasta és kiegészítette feljegyzéseit. Olchváry főszolgabírói működésének naplóban feltáruló, 1929 végéig tartó időszakát, annak társasági életre vonatkozó mozzanatait elemzem az alábbiakban. A záró évszám megválasztását nemcsak nyugdíjazása (1930), de ezzel összefüggésben Tiszabercelre költözése (1929. szeptember) is indokolta.

Miért kezdett naplót írni a Szabolcs megyei dadai felső járás főszolgabírója? Olchváry Pál naplójának kezdetén nem jelölt meg öt írásra sarkalló okot. Hosszan értekeznek az 1922 elejére kialakult nemzetközi és hazai helyzetről, a háború és Trianon következményeiről, a drágaságról és Magyarország kilátásairól. A második kötet megnyitása kapcsán azonban így fogalmaz: „Folytatom az írást, ha valaha valakinek a kezébe kerül, talán fel fogja kelteni az érdeklődését ebben a rohamosan haladó korban is, midőn már alig van távolság és idő.”³ Számított jövőbeli olvasójára, akinek fontosak lehetnek az ő feljegyzései a gyors fejlődés miatt vagy éppen annak ellenére. Ilyen értelemben Olchváry Pál elsősorban nyomot kívánt hagyni, az általa megélt helyzetek emlékezetét kívánta megteremteni naplójával. S csak nagyon halványan érezhető benne a naplóknak tulajdonított funkciók⁴ közül még egy, az elmélkedés. Az elemzés (elsősorban a világ alakulását tekintve) és a töprengés csak néhány helyen érhető tetten, itt mindenekelőtt eseménynaptárról van szó.

1922-ben Olchváry ötvennyolc éves, huszonhárom éve viseli a főszolgabírói címet, tizenhat éve vált el a feleségétől, és két nővérével egy hat szobás szolgálati lakásban, egy közel háromezer lelkes faluban, Gáván él. Sokat, köztük német memoárokat⁵ is olvas, talán éppen ezek sarkalták őt is, hogy rögzítse élete eseményeit. Vagy a háború utáni inflációs időszak szédítő árai és a megélhetés nehézségei tették naplóíróvá? Feljegyzéseinek jelentős részében foglalkozik kiadásainak és bevételeinek rögzítésével, az uralkodó pénzügyi viszo-

¹ Gyarmathy Zsigmond: *A dzsentri főszolgabíró (1922–1938). (A gávai főszolgabíró naplója.)* Nyíregyháza, 1990. 87. (1922. október 26.)

² Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 16.

³ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 335. (1928. október 15.) A távolságra és az időre vonatkozó megállapítást Zeppelin tengerentúli útjának apropóján teszi, melyről a rádióknak köszönhetően mindössze két óra késéssel értesült.

⁴ Lejeune, Philippe: *Hogyan végződnek a naplók?* In: *Önéletírás, élettörténet, napló. Válogatás Philippe Lejeune írásából* (szerk.: Z. Varga Zoltán) Budapest, 2003. 215–218.

⁵ Alfred von Tirpitz, Alfred Krauss, Paul von Hindenburg emlékiratait.

nyok tarthatatlanságával. Értékelt és sokszor minősítette is a szereplőket, de nem lelki életének terepe a napló, nagyon óvatosan fogalmaz, nagyobb titkokat nem tudhatunk meg belőle. Nagy teret szentelt a gazdasági kérdéseknek, például mi mennyibe került, sőt a forint árfolyammozgását is rögzítette a napló elején. Utazási körülményei leírásának is jutott mindig hely, sosem mulasztotta el feljegyezni, hogy milyen módon, adott esetben milyen viszontagságok árán érkezett meg valahova. Különösen autós élményei szórakoztatóak a mai olvasó számára.

Olchváry Pál 1864-ben született Dengelegen (Szatmár megye), apja, Olchváry Lajos elszegényedett birtokos, Szatmár vármegye aljegyzője, anyja, Szunyogh Ilona szintén egy birtokos család leszármazottja, házasságukból három leány és három fiú született. Olchváry Pál négy reáliskolai osztály után Esztergomban, Sopronban és Sárospatakon járt gimnáziumba és jogakadémiára, amit Debrecenben fejezett be. 1887-ben lett a nyíregyházi törvénytudományi joggyakornoka, majd az árvaszék helyettes jegyzőjévé választották (1887–1890). Azután szolgabíró volt Mándokon és Kisvárdán, de 1895 és 1899 között már árvaszéki ülnök Nyíregyházán. 1899-ben választották a dadai felső járás főszolgabírójává, amely tiszteletet 1930-ig, nyugdíjba vonulásáig viselt. Két ízben (1917–1919 és 1923–1924) volt miniszteri biztos, 1923-ban pedig kormányfőtanácsossá nevezték ki. Méltóságos úr lett belőle, és meglehetősen rosszul viselte, ha nem kapta meg a neki kijáró megszólítást: „Vezetőnket, Rózsa urat jól leteremtetem, mert zsidó szemtelenséggel úrnak titulált.”⁶

Korábban e napló kapcsán a szerző identitásának problematikáját vizsgálták,⁷ illetve Kállay Miklós politikai pályaképeinek megrajzolásához nyújtott segítséget.⁸ Ezekhez most nem kívánok hozzátenni, nem kívánok tipizálni, csak egy (átlagos vagy nem átlagos) főszolgabírói, közhivatalnoki egzisztenciát kívánok bemutatni, egyet a lehetségesek közül.

Főszolgabírói mindennapok

A gávai főszolgabíró mindennapjai hivatali elfoglaltsága és közéleti tevékenysége ellenére meglehetősen kényelmesen, lassú tempóban zajlottak. Reggelente az egészségére igen agyalyosan figyelő Olchváry fürdőket vett otthonában,⁹ aztán „fürdő után egy órát pihenek az ágyban, s angol és francia olvasmányokkal töltöm az időt”¹⁰ – írja. Délig hivatali ügyekkel foglalatalkodott, ebédjét otthon, ha Nyíregyházán volt, a Korona Szállóban vagy Ilona testvérénél költötte el. Majd következett a jól megérdemelt pihenés: „aludtam egyet, mint rendszeren mindennap.”¹¹ Délután, ha nem volt hivatali elfoglaltsága, meglátogatta környékbeli barátait, kirándult a Tiszabercelen épülő házához. Csendes otthoni estéken könyveket, újságokat olvasott, nyelveket tanult.

⁶ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 263. (1926. szeptember 20.) Az 1926-ban tett állami tanulmányúton volt a csoport vezetője az említett úr.

⁷ Gyarmathy Zsigmond a forrást közlő kötet két tanulmányában. Gyáni Gábor: *A napló mint társadalomtörténeti forrás. A közhivatalnok identitása*. In: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. Budapest, 2000. 145–160. (Eredeti megjelenési helye: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv XII. Nyíregyháza, 1997. 25–33.)

⁸ Gyarmathy Zsigmond: *Adalékok Kállay Miklós szabolcsi főispán (1922–1929), később miniszterelnök portréjához Olchváry Pál naplója alapján*. In: Rendi társadalom–polgári társadalom 1. (szerk.: Á. Varga László) Salgótarján, 1987. 437–445.

⁹ Az ehhez szükséges fürdőkályhára az alispántól kért és kapott pénzt.

¹⁰ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 242. (1926. április 22.)

¹¹ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 312. (1928. január 17.)

Ősztől tavaszig, az esős idő és a tél beállta miatt minden évben kénytelen volt kissé zárkózottabb életet élni. Sokat kesergett és panaszkodott is emiatt: „Ma is beteg vagyok, leg-alábbis az unalom deprimál.”¹² Olchváry számára a társas kapcsolatok nélküli élet csak véges ideig volt elviselhető. Nehezen bírta a falusi mozdulatlanságot, és azt, ha hosszú időn keresztül nem tudott elmenni otthonról, társaságba kerülni: „Ma egész nap esik, alig van 4 R.¹³ meleg. Gy. elment Debrecenbe, így idehaza unatkozom, mert a sok olvasásba is beleun az ember, s a rádió is idegesíti.”¹⁴

Az idő és így a közlekedési lehetőségek javulásával, a tavaszi és nyári hónapokban társasági élete is megélénkült. Ilyenkor eltűntek a panaszok, megritkultak a betegségekre való utalások. Végeláthatatlan vagy inkább folyamatos vendégeskedések, hajnalig tartó mulatozások követték egymást. A változatosság, a nyugalmasabb napokból a nyüzsgésbe kerülni és vissza, ez jelentette számára a megfelelő közeget.

„Annyi olvasnivalóm van, hogy nem győzöm.”¹⁵

A könyvek és az olvasás a naplóbejegyzések szerint fontos szerepet játszottak a főszolgabíró életében. Rendszeresen megemlíti aktuális olvasmányait, és többször ismerteti könyvtárának nagyságát is. A napló elején elégedetten, de számok nélkül nyugtázza: „Beszereztem a művészet történetét felölelő jobb német műveket, s szerény anyagi viszonyaimhoz mérten értékes könyvtárat gyűjtöttem össze.”¹⁶ Az 1925 januárjában már csaknem hétszáz¹⁷ kötetre rúgó könyvtárat másfél év alatt közel hatvan, 1928 augusztusára közel kétszáz kötettel gazdagította.¹⁸

Az alábbiakban a tekintélyesnek mondható könyvtár teljes állománya nem, de a napló szövegéből „kimazsolázható” több mint száz vásárolt, kölcsön- vagy ajándékba kapott könyv címe és szerzője elemezhető. Olchváry a címeken kívül néhányszor az olvasmány rá gyakorolt hatását is megosztja a kései olvasóval. Érdekesnek titulálja az 1922 elején olvasott német háborús memoárokat vagy Marbot generális emlékiratait és Paléologue *A cár országa a világháborúban* című történeti szakmunkáját is, amit 1928-ban vett a kezébe.

Az általam vizsgált időszakban a főszolgabíró 127 konkrét címet sorolt fel a naplóban. Az itt található könyvek nagy részét vásárolta, többet ajándékba, néhányat kölcsön kapott, s nem volt ritka, hogy könyvtárának darabjait elcserélte ismerősei más, érdekesebbnek tartott könyveire.¹⁹

Itt felsorolt könyvei fele részben magyar nyelvűek, fele részben idegen nyelvűek (német, francia és angol). A túlnyomórészt szépirodalmi könyvek mellett történeti művek, útleírások és természettudományos kötetek álltak Olchváry könyvespolcán.

A főszolgabíró 1922 és 1930 közötti beszerzései és olvasmányélményei főképp a szépirodalom kortárs alkotóinak műveiből állt össze. Ez egybevág a századforduló környékén

¹² Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 145. (1923. december 3.)

¹³ René Antoine Ferchault de Réaumur (1683–1757) francia tudós által kidolgozott hőmérő skála, mely nullától nyolcvan fokig mér.

¹⁴ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 339. (1929. november 24.)

¹⁵ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 154. (1924. január 14.)

¹⁶ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 81. (1922. szeptember 1.)

¹⁷ 1925. január 25-én 693 kötetet, másnap 684 kötetet számolt össze.

¹⁸ 1926. júniusában 750, 1928 augusztusában 870 kötetet vett számba.

¹⁹ Hickmann statisztikai zsebatlaszát például néhány hét múlva elcserélte Okolicsányinéval Stauley útikönyvére. Vagy Jármly Menyhért feleségével egy Chenet regényt cserél Robert Hichens: *The Garden of Allah* című regényéért.

megismert magánkönyvtárak könyveinek megoszlásával.²⁰ Az 54 regény és novella között egyetlen Byron kötet képviseli a líra műfaját. Tizenöt klasszikusnak (Ovidius, Voltaire, Zola, Dickens) számító prózai alkotás közel felét eredeti nyelven szerezte be. Kivételnek számít ez alól Jókai Egy magyar nábob című regényének angol nyelvű kiadása, amit minden bizonnyal nyelvgyakorlás céljából ajándékozott neki Kocsis István berceli plébános. A magyar irodalmat, az említett Jókain kívül, csupán Tormay Cecil Bujdosókönyve képviseli. A szépirodalmi gyűjtemény fennmaradó része (37 cím) egészen friss, a századforduló után keletkezett alkotás, jelentős része pedig a háború utáni kiadás. A kizárólag francia, német és angol regények között a legfrissebb Nobel-díjasoktól a ponyvának számító C. H. Mahlerig és Tarzan történetekig sok minden megtalálható. A fentiekkel ellentétben ezeket a műveket azonban inkább magyar nyelven olvasta.

Azt persze nem tudjuk még megsejteni sem, hogy Olchváry az 1922 és 1929 közötti nyolc évben beszerzett és olvasott könyvei mennyire képezik le teljes könyvtárának állományát.

Akárcsak a reformkori és az azt megelőző korok nemesi könyvtáraiban, Olchvárynál is felfokozott történelmi érdeklődésről tanúskodnak a könyvlisták. A főszerkesztő könyveinek másik jelentős hányada (21 mű) ugyanis történelmi tárgyú volt. Az ide sorolható könyvek elsősorban a közelmúlt eseményeire reflektáló munkák (világháborús krónikák, a trianoni békehez kötődők), másrészt pedig nagy összefoglaló kötetek (Szalay László: Magyarország története, Világtörténet).

Könyvszeretét jól példázza, hogy autótulajdonosként is fontosnak tartotta némi szakirodalom beszerzését (Mihályi Dénes: Az automobil) és lapozgatását. Ehhez hasonlóan a villanyvilágítás bevezetésekor Zemplén Győző Elektromosság és gyakorlati alkalmazása című könyvét vette meg.

Olchváry szótárakat és nyelvtankönyveket is előszeretettel vásárolt. Németül, franciául olvasott, tanult angolul, sőt az időszak végén az olasz nyelvvel is elkezdett ismerkedni. Emellett volt szanszkrit és portugál szótára is. Igen jó szórakozásnak találta a nyelvtanulást, többször olvashatjuk, hogy szótárt böngészett vagy könnyebb angol szövegeket olvasott. 1929-ben büszkén írta, hogy már két angol regényt is el tudott olvasni, sőt ugyanebben az évben a Nyíregyházi Kaszinóból a *London News* című képes lap egy évfolyamát is megvette. A nyelvek iránti érdeklődése miatt Brüsszelből egy nyolcnyelvű nyelvtant is hozatott.

Széleslátókörűségét bizonyítja a könyvek között található kilenc, a biológia, a kémia és a fizika köréből származó szakmunka. Ezért az sem meglepő, hogy előfizetője volt a Természettudományi Közlönynek is. A folyóiratok közül a helyi ügyekben legfontosabb orgánium a Nyírvidék²¹, és, bár vallási meggyőződésére nem találunk utalást a szövegben, a Protestáns Közölny előfizetője volt.

Közéleti emberként élénken érdeklődött az országos és nemzetközi események iránt is. Igen sok lapot járatott és olvasott. A Budapesti Hírlap, a Pesti Hírlap, a 8 órai újság, a Magyarország, a Magyar Szemle és az Új Idők előfizetője volt. A Pesti Napló számait hivatalból olvashatta. Költségeket nem kímélve külföldi lapokat is járatott, a *Le Matin*t (erről feljegyezi, hogy három napi késéssel ér Gávára), a *Le Figaro*t és a *Leipziger Illustrierte Zeitung*ot. Valamint Hofertől²² rendszeresen kölcsönkérte az *Illustration* számait, és Nyíregyházán a kaszinóból megvásárolta a *Fliegende Blätter* folyóirat egy évfolyamát is.

²⁰ *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*. Szerk.: György Aladár. Budapest, 1885. 413.

²¹ Itt Olchvárynak is jelentek meg cikkei, a naplóban a kisvasút fejlesztéséről írottat említi meg.

²² Hofer Cuno a vencesellői kastély gazdája, részletesen lásd később.

Rádió, autó, vasaló

További információéhsége és kíváncsisága tette rádiótulajdonossá, többszöri próbálkozás után 1926 decemberében. 1924-ben Debrecenben a Magyar Távirati Irodában látott és hallott először rádiót: „Bámulatos találmány. Ez a drótnélküli ördögi mesterség Budapestről pompásan közvetíti a telefonhírmondó beszélgetéseit [...] sőt a London és New York közötti kísérleteket is figyelemmel lehet kísérni.”²³ Aztán 1926 februárjában már majdnem meg is rendelt egy *Western* készüléket a Fried és Nádor cégtől, de rossz tapasztalatokról hallva, az utolsó percben elállt a vételtől. 1926 novemberében újra próbálkozott, egy *Nora* típusú készüléket szereltetett be, de nem volt vele megelégedve, így visszaadta. S végül decemberben egy *Western*-féle háromlámpos rádiót vásárolt: „jó időben pompásan lehet vele Londont, Párizst, Moszkvát, Berlint, Rómát stb. hallani”.²⁴ A villany bevezetéséig telepről működő készülék járt némi bosszúsággal,²⁵ de ez eltörpült az általa nyújtott szórakozáshoz képest. Általában zenét hallgattak rajta testvéreivel és vendégeivel, egy alkalommal például az Aitát élvezhették éjjel kettőig Gyogyóval²⁶ és annak férjével.

Olchváry egyébként sem idegenkedett a modern-kor nyújtotta újdonságoktól. 1926 januárjában gondos mérlegelés után vásárolt egy használt, nyitott tetejű Laurin Clement típusú autót. A vásárlásba egyharmados arányban Fodor Sándor járásorvost is bevonta. Az autót a gávai gépész vezette és tartotta karban. A főszolgabíró nagyban érdekelte a repülés is, úgyhogy 1924-ben a nyíregyházi repülőnapon jelentős összeg fejében kipróbált egy ötüléses zárt Fokker monoplánt: „A felszállás díja 10 percre 250 ezer korona volt, így én 300 000 K-t fizettem kénytelen-kelletlen, mert csak 4 fizető jelentkezett.”²⁷ 1928-ban már háztartásába is bevitte az új kor találmányait. Debrecenben villanyvasalót és vízforralót vásárolt magának. (1928 áprilisában vezették be a villanyvilágítást Gáván.)

A társaság

Olchváry Pál szerteágazó és sokszínű társaskapcsolatainak²⁸ gerincét a környékbeli birtokosok és egyben a vármegyei irányításban szerepet játszó személyek tették ki. Olchváry intelligenciáját és tudásvágyát bizonyítandó helye volt benne egy igen magas rangú és műveltségű arisztokratának (Hofer Cunónak) is. A főszolgabíró élénk szociabilitása és társaságának kevert jellege a korabeli Magyarországon tipikusnak nevezhető.²⁹ Atipikus azonban abban az értelemben, hogy sokrétű kapcsolatrendszere többségében nem a szűken értelmezett helyi közösséghez (Gávához), hanem a környékbeli birtokosokhoz, Nyíregyházához és Debrecenhez kötődtek.

A főszolgabíró kapcsolathálójának szövögetésében a fentiek mellett fiútestvérei közül elsősorban a korban hozzá közelebb álló (1865-ben született) Zoltán volt segítségére. Olchváry Zoltán 1922-től a debreceni királyi tábla elnöke volt, 1923-ban a Debreceni Polgári Casino elnökévé választották, tisztségét 1936-ig viselte. A két testvér gyakran látogatta meg egymást, minden pénzügyi manőverüket megbeszélték, segítették a másik hivatali előme-

²³ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 152. (1924. január 7.)

²⁴ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 274. (1926. december 17.)

²⁵ A telepek feltöltése és a vétel tisztasága többször okozott nehézséget.

²⁶ Gyogyó Mikecz Istvánné, született Rédle Matild beceneve. Általában így vagy csak Gy.-ként jelenik meg a naplóban. Férje Mikecz István gávai szolgabíró. (Nem tévesztendő össze Szabolcs vármegye alispánjával, aki szintén ezt a nevet viselte.)

²⁷ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 183. (1924. szeptember 20.)

²⁸ Gyáni: *A napló mint társadalomtörténeti forrás*, 156.

²⁹ Gyáni: *A napló mint társadalomtörténeti forrás*, 156.

netelét, és bevitték egymást a társaságba is. A főszolgabíró Debrecenben tett többnapos látogatásai során a ruhavásárlás, -varratás és a könyvvásárlás mellett egy meghatározott kört látogatott meg. Két testvérén kívül az anyai ágon rokon Szunyoghy Sándoréknál, Sinkovitséknál (Gyogyó testvére, Rédle Irma Sinkovics Imrének, a Kataszteri Hivatal vezetőjének a felesége volt) tette tiszteletét minden alkalommal. Szinte mindig ellátogatott a testvére elnöklete alatt álló kaszinóba, moziba és színházba vitte az ismerős hölgyeket és unokahúgát (Olchváry Zoltán és Draveczy Lilla leányát), Ilonkát.

A főszolgabírónál jóval fiatalabb László (1876-ban született) Debrecenben ügyvédként tevékenykedett, később Nagykállón volt közjegyző. Olchváry Pál Laci öccsénél Nagykállóba költözésük után csak néhányszor fordult meg, s ő sem volt gyakori vendég Gáván. Ennek ellenére hivatali előmenetelét, ahol tudta, egyengette, de személyes kapcsolatuk jóval lazább volt.

Három leánytestvére közül kettő, Lilla és Margit sohasem ment férjhez, Olchváry Pál válása után annak háztartását vezették. A harmadik lány, Ilona Meskó László nyíregyházi politikus (igazságügyi államtitkár és Szabolcs megyei főispán) felesége lett. Férje halála (1922) után özvegyen élt Nyíregyházán. A naplóíró gyakran ebédelt és szállt meg nála, s ő is sokszor utazott lánytestvéreihez Gávára.

Gáva

A főszolgabíró lakóhelyén szinte csak a rejtélyes szerepet betöltő Gyogyóval ápolt rendszeres kapcsolatot. Beosztottjának, Mikecz István szolgabírónak a felesége Olchvárynál közel harminc évvel volt fiatalabb. A naplóírás kezdetekor már két fiú édesanyja, de Olchváry csaknem minden otthon töltött estéjének társasága, mégpedig általában egyedül, a férje nélkül. Az 1926 februárjáig vele egy házban lakó Mikecz család hölgytagja az idősödő szolgabíró unalmas falusi estéinek megszínésítője. A napló korai bejegyzései hemzsegnak a nőt igen pozitívan jellemző megjegyzésektől: aranyos, csupa káprázat stb. Olvasnak, felolvasnak egymásnak, rádiót hallgatnak és beszélgetnek. Gyogyó állandó szereplője a naplónak és Olchváry életének: „Az időmet különben Gy-vel töltöm, angol meséket olvasunk.”³⁰ Az ilyen és ehhez hasonló, az állandó együttlétre való utalások („6–8-ig Gy-val”, „az estét természetesen Gyogyóval töltöttem”) igen gyakran olvashatóak. 1922-ben érzelmileg túlszoroduló bejegyzéseket, már-már szerelmi vallomás-szerű sorokat találhatunk a naplóban: „A délutánokat Gy. társaságában igen kedvesen töltöm. Kár bizony nagy kár, hogy minden másként nem lehet, de hát a reménység az, amely ezt a sivár életet bearanyozza, ha az a reménység életre kelhet. Annyi bizonyos, hogy a feltalált szimpátia a megvalósulás reményét közelebb hozza, s jobb és szebb jövőre biztat.”³¹ A későbbiekben még egy esetben ütnek át az érzelmek a naplóírói precizitáson. 1929-ben Gyogyó férjét Kemecse tiszteletbeli főszolgabírójává nevezték ki, a család ez év tavaszán elköltözött Gáváról. Olchváry április 16-án így írt: „Elment vele a tavasz, a nyár, nie kommt etwas Besseres nach.”³²

A főszolgabíró a Mikecz család elköltözése után pénzt és fáradságot nem kímélve hetente (volt, hogy többször is) ment látogatóba Kemecsére. Véletlen vagy sem, többször megessett, hogy a férj éppen akkor nem tartózkodott otthon. 1929 májusában például Olchváry Kemecsére menet Sóstón, a vasútállomáson összetalálkozott Gyogyó férjével és Tibor nevű gyermekével, „akik éppen Gávára készültek, s biztatásomra el is mentek”³³ – írja. Olchváry

³⁰ Gyarmathy: *A dzs centri főszolgabíró*, 205. (1925. április 16.)

³¹ Gyarmathy: *A dzs centri főszolgabíró*, 64. (1922. április 27.)

³² Gyarmathy: *A dzs centri főszolgabíró*, 350. (1929. április 16.)

³³ Gyarmathy: *A dzs centri főszolgabíró*, 354. (1929. május 27.)

sosem felejt el megemlíteni, hogy látogatásait Gyogyó kitörő örömmel fogadta. Ezen kívül megesett, hogy Sóstón vagy Debrecenben találkoztak, kisebb-nagyobb sikerrel. Szintén kételeyeket kelthet az olvasóban, amikor egy 1929 nyarán megesett találkozásukról ír. Olchváry értesítette Gyogyót, hogy mikor utazik Debrecenbe, aki meg is érkezett estére a városba, „de az urával együtt. Különben nagy volt az öröm”³⁴ – hangzik a keserű megjegyzés.

A férj feltételezhető féltékenységéről csak néhányszor értesülhetünk. A „gyanúsítottak” persze mindannyiszor teljes értetlenségüket fejezik ki az okokra vonatkozóan. Pedig ha nem is bizonyítékokat, de kétértelmű epizódokat találhatunk a feljegyzések között. Egy alkalommal Nyíregyházára vonatkozásuk kapcsán olvashatjuk: „az utazás kedves volt, nem zavartak.”³⁵ Másról az esti német felolvasásukkal kapcsolatban „kár, hogy oly rossz kis lakásuk van”³⁶ – megjegyzések ejthetik gondolkodóba az olvasót. Ezt a definiálhatatlan és feltétebb gyanús kapcsolatot a főszolgabíró lánytestvérei is rossz szemmel nézték. Rosszallásuk nemcsak a kapcsolat elején, de a későbbiek folyamán is kiviláglik: „Margit úgy látom nagyon ideges, az ok Gy. Sajnálom, nem tehetek róla.”³⁷ Vagy: „Persze Gy. van a háttérben, ki nem állhatják szegényt.”³⁸

Sajátos viszonyukat tovább árnyalja, amikor kettejük vitáiról olvashatunk: „Esténként Gyogyóval veszekszem, ma reggelre hozott is a Mikulás tőle egy ügyesen összeállított virgácsosomót, krizantenummal viszonoztam.”³⁹ Az apró-cseprő ügyek mellett állandó konfliktusforrás, hogy a nő Olchváryval ellentétben a „kisebb körökben találja jól magát”.⁴⁰ A vencesellői plébános beiktatásán ugyanis Gyogyóék is ott voltak, de ahelyett, hogy a hivatalos ebéden vettek volna részt, a falu jegyzőjénél vendégeskedtek. A főszolgabíró számára ez teljesen érthetetlen viselkedés, a „lefele nézést” lehetetlen elvnek titulálja, és az említett eset után közel egy évvel is próbálja meggyőzni a szívéhez oly közel álló nőt életszemléletének helytelenségéről.

Gáván Gyogyón kívül mindössze Milvius Attilához és annak feleségéhez fűzte élénkebb kapcsolat a főszolgabírót. Milviust 1922-ben nevezték ki a falu csendőrbiztosává, bő egy évet töltött a faluban. Olchváry ez idő alatt számtalanszor volt náluk kártyázni, vacsorán, és töltötte ott az ünnepek egy-egy napját (húsvét, karácsony) és a szilvesztert is: „Milviusék és Gyogyó az állandó társaságom.”⁴¹ Ennek ellenére saját házába csak néhány alkalommal hívta meg őket. Elköltözésük után is olvasható néhányszor, hogy Olchváry levelet kapott tőlük, de a naplóban arra nem találtunk magyarázatot, hogy később miért vette a nevére Milvius Attilát: „Este megérkezett Milvius Attila, jelezte, hogy nevét meg kell magyarosítani, az Olchváry-Milvius nevet óhajtja örökbefogadás útján. Kérését teljesítettem, miután örökségre nem tart igényt.”⁴²

³⁴ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 354. (1929. június 1.)

³⁵ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 70. (1922. július 24.)

³⁶ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 192. (1924. december 5.)

³⁷ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 214. (1925. július 31.)

³⁸ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 276. (1927. január 7.)

³⁹ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 145. (1923. december 6.)

⁴⁰ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 86. (1922. október 22.)

⁴¹ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 111. (1923. április 6.)

⁴² Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 2. köt. 95. (1933. január 12.) Milviusnak feltételezhetően hivatali előmenetele miatt volt erre szüksége. (Égészen a csendőrtábornoki rangig vitte.) Névváltoztatása a mozgalom konjunktúrájának idejére esett. 1931 után minden ötödik névváltoztató a fegyveres erők tagjai közül került ki. Vö.: Karády Viktor – Kozma István: *Név és Nemzet. Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*. Budapest, 2002. 206.

A főszolgabíró részben Mikecz feleségén keresztül érintkezett (pl. disznótoros vacsora alkalmával) nem hivatalos minőségében, kezdetben nagyon ritkán, a helyi intelligencia többi tagjával – ahogyan ő nevezte őket. Később valamivel gyakrabban fogadta el a gávai meghívásokat, s vett részt egy-egy „jó falusi mulatság”⁴³-on. A naplóval dokumentált 1922 és 1930 közé eső időszakban növekvő számban, de nem túl sokszor tette tiszteletét a falu orvosánál (Fodor Sándornál) névnapján, a főjegyzőnél (Vattay Sándornál) annak eljegyzésén és neve napján vagy Horváth József gyakornoknál, későbbi szolgabírónál.

Az említett Gyogyón és Milvius Attilán kívül a főszolgabírónak nem alakult ki komoly helyi kötődése, így nem csoda, hogy Mikeczék elköltözése okán könnyebben hozta meg a döntést a költözésről: „alig várom, hogy itt hagyjam Gávát, amelyhez, mióta Gyogyó elment, nem köt semmi.”⁴⁴

A társaság színe-java

Az általam vizsgált nyolc esztendőben Olchváry életében elsősorban a környékbeli birtokosokkal fennálló kapcsolatok voltak meghatározók. Ebben vezető szerepet kapott Okolicsányi Lajos, a szomszédos Hermina tanya tulajdonosa, a vármegyei törvényhatóság tagja, Jármly Menyhért, kótaji birtokos és törvényhatósági bizottsági tag, valamint Nozdrovitzky László, dögei birtokos és kisvárdai főszolgabíró.

Az időszak negyedik meghatározó személyisége Hofer Cunó svájci író, publicista és miliomos volt, aki felesége (gróf Dessewffy Aladár lánya, Ilona) jogán 1927-ig használta a vencesellői Dessewffy kastélyt.⁴⁵ Míg a három elsőként említett „barát” a helyi politikai életbe és a birtokosok mindennapjaiba engedte betekinteni Olchváryt, addig a vencesellői látogatások során az arisztokrácia életmódjából és az országos, sőt a nemzetközi politika híreiből kaphatott izelítőt. Ha a megyei vezetés ellen segítségre volt szüksége, szívesen fordult az igen jó kapcsolatokkal rendelkező Hoferhez. Vencesellőn különleges, számára akkor még szokatlan dolgokról is hallhatott, nemcsak a világiáró házigazdaktól, de azok vendégeitől is. Egy alkalommal Hofer párizsi repülőútjáról számolt be, de itt találkozhatott 1924 januárjában Ángyán Bélával, a miniszterelnöki sajtóosztály vezetőjével⁴⁶ is, aki Bethlen István gróf párizsi tárgyalásainak részleteiről mesélt a társaságnak. Itt mindig jelen volt egy-egy művész (festő, zongoraművész), követe és környékbeli vagy távolabbi kötődésű arisztokraták (báró özv. Horváth Jánosné, herceg Odescalchi Zoárdné, Almásy Pál gróf és felesége vagy Windischgrätz Lajos herceg és felesége). Ebben a társaságban szinte kakukkozás volt Olchváry Pál, aki beszámolóí szerint főként a hölgyekkel való kártyajátékban, némi táncban és politizálásban jeleskedett. Olyannyira közeli barátja volt a házigazdának, hogy az általa írt színdarabban is szerepet kapott, melyet igen illusztris estély keretében német nyelven játszott el az alkalmi társulat. A különccnek tartott „Hofer pedig a maga tervezte szecessziós balerina ruhában”⁴⁷ adta elő a „Die Kunst in Vencesellő” című bohózatot. Hofer nemcsak vendéglátó és vadászpártner, de szellemi értelemben vett barát is volt. Saját írásain kívül elsősorban a németnyelvű irodalom és történelem aktuális munkáival ismertette meg Olchváryt. Mindössze öt évig élt itt Hofer és felesége, de számtalan színes epizóddal tarkí-

⁴³ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 341. (1928. december 22.)

⁴⁴ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 354. (1929. június 1.)

⁴⁵ A Dessewffy-hitbizományhoz tartozó vencesellői kastély Hofer Cuno személyes bérletébe került. 1927-ben a hitbizomány örököse, Dessewffy Aurél nősülése után a Nógrád megyei Királyrétre költöztek.

⁴⁶ Ángyán Béla (1885–1945) 1922. okt. 1-től volt a miniszterelnökségi sajtóosztály vezetője.

⁴⁷ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 88. (1922. november 4.)

tották a főszolgabíró mindennapjait. Kapcsolatuk leírásában mindig érezhető valamiféle alá-fölérendeltség, megesett néhányszor, hogy Hofer nem fogadta a kastélyba csak úgy átruccanó Olchváryt. Ugyanakkor a naplóíró mindig büszkeséggel számolt be arról, ha Vencsellőről kocsit küldtek érte, vagy meghívást kapott az előkelő társaságot felvonultató házból.

A főszolgabíró sokszor szakította meg útját Kótajban Jármyéknál, Nyíregyházára menet vagy onnan jövet, itt ebédelt, többször töltötte itt a vasárnapokat, gyakran szállóvendégként is. A vacsora utáni időt legtöbbször bridzseléssel töltötték, máskor nagyobb társaságban táncoltak (simiztek). Kártyapartnerei közül többek között Buttykay Menyhért⁴⁸ helyi földbirtokost, Jármy édesanyját, Berta nénit és a Barkóczy fiúkat (Aladár árvaszéki ülnök és Béla huszárcapitány) említi. Jármy Menyhértről alig találunk személyes hangú leírást a naplóban. Élénkebb kapcsolata volt feleségével, Zulimával, akivel nem egyszer könyveket is cseréltek. Kapcsolatuk az időszak elején nagyon intenzív, aztán a Jármy családban bekövetkezett betegségek meglazítják azt.

Olchváryt a legszorosabb és legközelebbi kapcsolat talán Okolicsányi Lajoshoz, a Hermina tanya birtokosához fűzte. A tanyán mindennapos vendég volt; vagy vonattal érkezett, vagy a házigazda küldött érte kocsit. Többször említi, hogy pihenni megy hozzájuk. Az itt töltött időt vacsorák és ebédek, nagy kártyázások jellemezték. Ünnepi alkalmakkor, névnapokon, sőt házassági évfordulókon is részt vett, a karácsonyt és a szilvesztert is sokszor ünnepelte itt, megesett, hogy egyetlen vendégként. Lajos és Ilona névnapokon, főleg a húszas évek elején nagy pezsgős, cigánybandás mulatságokat rendeztek, elsősorban a megyei birtokos családok (Nozdrovitzky, Jármy családok, Gencsy Albert homoktanyai birtokos, Orosz Endre berceli birtokos) és a vármegyei hivatalnokság (Péchy Gyula árvaszéki elnök, Barkóczy árvaszéki ülnök), sőt a főispán részvételével. Viszonyuk azonban nem volt felhőtlen. Míg más barátaival kapcsolatban semmilyen kritikai megjegyzést sem tett a főszolgabíró, addig Okolicsányi Lajost pazarló, egyre nehezebben elviselhető, iszákos embernek látta. Véleménye szerint e két utóbbi okból az ide járó társaság is megrikkult, s egyre inkább csak Barkóczy Aladárral és Scsavinszky berceli pappal lehetett itt találkozni.

Nozdrovitzky László dögei birtokosról, Okolicsányival szemben, mindig elismerő megjegyzéseket olvashatunk. Ide a nagyobb távolság miatt ritkábban, de akkor több napra utazott el Olchváry. Nozroviczky korai halála után a főszolgabíró és az özvegy jó barátságban maradtak, gyakran utaztak együtt különböző társasutakra.

Főszolgabíróként az irányítása alá tartozó falvak ünnepségeire is meghívták, a nagyobb jelentőségűeken általában részt is vett (Fejér István gávai pap névnap ebédjén, a gávai el-esett hősök emlékművének leleplezésén, Bercelen Korocz József református pap és Vencsellőn Kocsis István plébános beiktatásán). Hivatali rangjának és a helyi közigazgatásban elfoglalt helyének, tekintélyének köszönhetően társasági életének fontos elemei voltak a hivatalos fogadások, estélyek, ebédek, főként Nyíregyházán. Olchváryt rendszerint az ezeket követő szűkebb körű teákra, vacsorákra is meghívták. Dacára annak, hogy sem az alispánnal (Mikecz István), sem a főispánnal (Kállay Miklós) nem volt felhőtlen a viszonya, mindkettejüknél részt vett vacsorán, uzsonnán a vármegyei hivatalnoki kar egyes tagjaival együtt. Nyíregyházán többször tett látogatást Mikecz László másodfőjegyző, későbbi árvaszéki elnöknel, Mikecz Miklósnál, a vármegye tisztifőorvosánál és Czibur László nyugalmazott tábornoknál is. Fontos informális beszélgetések színhelye volt a Korona Szálló étterme és természetesen a helyi kaszinó.

⁴⁸ Olchváry az ő tanyáján vészelte át az 1919-es forradalmat.

„Szóval mozgalmas életem van.”⁴⁹*Vendéglátás*

Olchváry Pál inkább szeretett másoknál vendégségben lenni, mint vendégeket fogadni. Talán lakásviszonyai és nővérei is szerepet játszottak ebben, de tény, hogy a fentiekben felsorolt barátai (bár ő ezt a szót nem használja) kevesebbszer és rövidebb ideig voltak Olchvárynál, mint ahányszor ő maga látogatott hozzájuk. Másokkal viszont csak saját otthonában találkozott. Református létére például igen jó barátságban volt Szalay László volt gávai plébánossal, akkor karcagi esperessel, őt többször látta vendégül hosszabb időre. Ahogyan Barkóczy Aladár, későbbi vármegyei aljegyzőt is, aki állandó kísérője lett az Okolicsányinál tett látogatások során.

A főszolgabíró két alkalommal rendezett nagyobb mulatságot; 1923 márciusában kormányfőtanácsosi kinevezését, 1924 októberében hivatalviselésének 25. évfordulóját ünnepelték. Mindkét alkalommal otthoni hidegtálakkal és itallal várták a vendégeket. Az ünnepi ebédet a gávai Engel vendéglőben, illetve a katolikus iskolában adták. Az ünnepségeken a járás és a vármegye tisztviselői voltak jelen a főispántól a gávai tanítóig. De nézzünk inkább, hogyan mulatott és szórakozott Olchváry Pál, ha nem kötötték a közhivatalnokkal szemben támasztott elvárások.

Kártya, vadászat, mulatság

Mint említettem, Olchváry Okolicsányi Lajos és Jármly Menyhért házát szinte második otthonaként használta. Látogatásai informálisak voltak, telefonon vagy személyesen invitálták meg egy-egy vacsorára, esetleg egész hétvégére a „független” főszolgabírót. Számtalanszor írja, hogy csak spontán éppen arra járt, és benézett a birtokra. De az is bevett gyakorlat volt, hogy a Hermina tanyáról (ritkábban Vencsellőről is) előzetes bejelentés nélkül kocsit, később autót küldtek érte, s ő azonnal kötélnek állt. Néhány alkalommal azonban az is előfordult, hogy véleménye szerint illendő lett volna „Lajostól” (Okolicsányi) kocsit küldeni, de ő azt nem tette meg.

Általában a szűk körű vacsorák és beszélgetések után majd minden alkalommal kártyázásba torkolt az este. A vencsellői kastélyban az élő vagy gramofonzenére lejtett tánc és a „mozizás” sem volt kivételes esemény, de a kártya innen sem maradhatott el. A napló tanúsága szerint Olchváry elsősorban nőkkel szeretett kártyázni, s mivel filléres alapon vagy csak pontokért játszottak, valószínűsíthetjük, hogy a játék élvezete volt a legfontosabb számára. A kártya az estélyeken, bálokon is előkerült, Olchváry a tánc mellett és helyett itt is gyakran hódolt ennek a szenvedélyének. Elsősorban bridzseltek, de a ramslit, a körkefét, a lórumot, a lóversenyt, a kaláberezést, a pikketírozást szintén kedvelt kártyajáték volt a társaságban. 1925-ben Okolicsányi Lajosnál pedig egy addig ismeretlen játék, a Madzsong (*Mahjongg*) rejtelmével ismerkedhetett meg. Rögtön rendelt magának is egy készletet, otthonában többször játszott például Mikeczékkal ezzel az egzotikus játékkal.

A húszas évek elején a téli bezárkózásból és egyhangúságból a vadászatok zökentették ki a főszolgabírót. Okolicsányi Lajos birtokán, Hofer Cunó területein sokszor járt, elsősorban nyúl vadászaton. Míg az előbbinél szűkebb körű, az utóbbinál sokszor nemzetközi társaságot felvonultató alkalmak voltak ezek. Járt még a környékbeli kemecsei körvadászatra, a gávai körvadászatra is, részt vett a szintén irányítása alá tartozó Kenézlőn és Bujon a helyi birtokosok által rendezett vadászaton. Többször leírja, hogy a délelőtti programot este bál zárta le, de ezeken nem minden esetben vett részt. A kótaji barát, Jármly

⁴⁹ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 87. (1922. október 26.)

Menyhért által rendezett agarászat is fontos találkozóhelye volt a vármegyei politikai és gazdasági elitnek. Az esemény nemcsak nagy társaságot vonzott, de jelentős pénzbe is került, úgyhogy hősiünk az 1923-ban rendezett agarászatról takarékosági okokból elmaradt. Az esemény előtt Nyíregyházán a Korona Szállóban, ismerkedési estet, utána bált tartottak, ahol „az egész megye előkelősége [...] a vidék színe java is jelen volt”.⁵⁰

Az agarászbálokon kívül talán csak egy ilyen eseményről olvashatunk a naplóban. Olchváryt 1922-ben a Vitézi Szék nagybájljára főrendezőnek választották. A Korona Szállóban megrendezett mulatságon Olchváry szerint 80 pár táncolt, amibe ő maga is beletartozott. Táncpartnerei legközelebbi barátai feleségei voltak (Jármyné, Okolicsányiné, Nozdrovitzkyné és Gencsy Albert felesége is). Ahogy máshol, úgy itt sem felejt el megjegyezni, milyen nagy anyagi áldozatba is került neki a részvétel.

A főszolgabíró nem elsősorban ilyen nagyszabású bálokon mulatott. Naplója szerint sokkal gyakrabban volt alkalma különböző estélyeken részt venni. Ilyeneket elsősorban tehetősebb barátai (Hofer, Okolicsányi, ritkábban Jármý) rendeztek. Az estélyek apropója általában a háziak névnapja volt. A névnapok társasági életben betöltött jelentős szerepéről tudósítanak Krasznay Péter naplójegyzetei is a neoabszolutizmus idejére vonatkozóan: „Hát bizony meglehetősen egyhangúságba folytak napjaink [...] Nem voltunk azonban minden vigadozástul megfosztva, holmi házi mulatságok, névesték időnként fel-fel merültek, amelyek [...] élvezető mulatságokká kerekedtek.”⁵¹ De erről tanúskodik Hajnal István békési orvos naplója is a századfordulóra vonatkozóan.⁵² Így talán tipikusnak mondható az úgynevezett névesték Olchváry társasági életében betöltött szerepe is. A névnap estélyeken nagyobb, kiterjedtebb társaságot láttak vendégül, a hangos névnap mulatságokról nem hiányozhatott a cigánybanda és a pezsgő sem. Az egyébként nem nagy házat vivő, alacsonyabb rangú emberek életében is fontos eseménynek számított a névnap megülvése. Itt a csendes névnap köszöntéstől, a vacsorán át az éjszakába nyúló kártyázásokig változatos példákkal lehet találkozni.

Egy alkalommal Gyogyó is meghívta Olchváryt a „névnapjára rendezett zsúrra. Ott voltak a jó falusiak, volt cigány is. Táncoltunk reggel 2-ig. Én is jártam Gy-vel a csárdást.”⁵³ Előfordult, hogy Margit testvéréhez (Lillához soha) is eljöttek névnapot köszönteni Okolicsányiéék, Scsavinszky, Orosz Endre és felesége, de csak délutáni vizit formájában. Kótajban Jármý Menyhért névnapján csak ritkán, a helyi pap vagy vezető tisztviselők (orvos, plébános, főjegyző) ünnepségein is csak alkalmanként vett részt. A Hermina tanyára viszont rendszeresen járt Ilona (Okolicsányi Lajosné) és Lajos napra. A házigazda általában szűkebb körben, kevésbé fényűző mulatságokon ünnepelte magát. Feleségének névnapjaira azonban minden évben nagyobb társaság volt hivatalos. Ilyenkor általában vacsorával egybekötött táncmulatságot rendeztek, amit „pompás hideg büfé, bor, tokaji és pezsgő, és Görbe, az udvari cigány.”⁵⁴ fémjelzett. A meghívottak köre az ide egyébként is bejáratos környékbéli birtokosokból (Jármý, Nozdrovitzky, Orosz), a tiszaberceli notabilitásokból (pap, tanító), néhány rokonból (Okolicsányi testvérei), néhány volt vagy jelenlegi megyei tisztviselőből (az alispán, a nyugalmazott megyei főjegyző Vajda Jenő, Mikecz Ödön, a vármegye tiszteletbeli főügyésze) állt. A vizsgált nyolc év alatt csupán egyszer, a ház átalakítása

⁵⁰ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 90. (1922. november 6.)

⁵¹ „*Naplójegyzetei Krasznay Péter kemecsei lakosnak.*” *Visszaemlékezések 1830–1861.* S.ar. Forrai Ibolya – Árva Judit. A bevezetőt írta és a névmutatót összeáll. Benda Gyula. Budapest, 1998. 147.

⁵² Gyáni: *A napló mint társadalomtörténeti forrás*, 156.

⁵³ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 60. (1922. március 14.)

⁵⁴ Gyarmathy: *A dzsenti főszolgabíró*, 130. (1923. augusztus 18.)

miatt maradt el a multság. Egyszer pedig Olchváry szerint „Lajos rossz naturája”⁵⁵ miatt csak szűk körben ünnepeltek. Egy évvel később, 1928-ban a társaságot, illetve annak hiányát látva már veszni látta a régi hagyományt: „szóval a régi névnapoknak is lejár az ideje”⁵⁶, de jóslata nem vált be, mert 1929-ben ismét nagy társaság mulatott hajnalig az Okolicsányi tanyán.

Olchváry saját névnapjára általában nem rendezett ünnepséget, 1922-ben Gyogyóékat hívta vacsorára, a következő évben Milviusékat teára, 1928-ban Pista és Gyogyó mentek hozzá vacsora után és főleg a rádió kedvéért. Ezeken kívül Okolicsányiék három alkalommal rendeztek neki a Hermina tanyán (1926, 1927, 1929) szűk körű névestélyeket. A házigazdákon kívül Olchváry legközelebbi barátai, Mikecz István és Gyogyó, a főszolgabírói hivatal gyakornoka, későbbi szolgabíró, Horváth József és felesége, vele lakó nővérei, az ebben a házban mindig feltűnő Scsavinczky és Orosz Endre, valamint Bajzák Endre tiszaberceli kántortanító volt jelen. A házigazdák vacsorát és pezsgőt adtak a főszolgabíró tiszteletére, azután „Ilonka és Gy. zongoráztak, Bandi hegedült, a pap énekelt.”⁵⁷ Csárdást táncoltak, és hajnalig mulattak. A következő évben hasonlóan jól sikerült „Pál estét” tartottak ugyanitt, s bár cigánybanda nem volt, ismét hajnalig kitarítottak. Ezt követően csak két év múlva hívták a tanyára névnapján, ezúttal azonban csak a háziakkal hármásban töltötték az estét.

A születésnapjait ezzel szemben mindig csendben, magányosan töltötte, legfeljebb Zoltán testvérével koccintottak ilyenkor, „hiszen ez az évforduló nem nagy örömet okoz”.⁵⁸

Olchváry naplójában a húsvét, a pünkösd, a karácsony és a szilveszter, november 4-i születésnapja és január 25-i névnapja minden évben külön említést érdemelt. Az egyedülálló, gyermektelen főszolgabíró az ünnepek jelentős részét legközelebbi barátai körében, kisebb részét Zoltán testvérénél, Debrecenben töltötte. Csak egyszer, 1922 karácsonyán fogadott ő vendégeket: húga, Ilona és férje, Meskó László voltak ekkor Gáván. Később, férje halála után Ilona rendszerint leánytestvéreivel töltötte az ünnepeket, de arra nem volt példa, hogy Olchváry emiatt otthon maradt volna. Sokszor szilveszterezett a Hermina tanyán, de volt, hogy gávai kedves barátaival, Mikeczékkal és Milviusékkal mulatott. Hofer Cuno kastélyában egy-egy újévi vacsorára és húsvéti ebédre ment el.

Szórakozás és művelődés

Olchváry Pál naplóbejegyzései alapján művelt, szerteágazó érdeklődéssel megáldott embernek látszik. Nem csak terjedelmes könyvtára miatt támad ez a benyomásunk, hiszen Nyíregyházán, Debrecenben és Budapesten rendszeresen járt moziba és színházba is. Nemcsak gyűjtötte, de olvasta is a könyveket, rádiót vásárolt magának, ahol nem csak a hírek terjedésének addig nem tapasztalt gyorsaságát, de az opera- és hangverseny-közvetítések nyújtotta szórakozást is örömmel tapasztalta meg.

Feljegyzései szerint eljárt a nyíregyházi Bessenyei Kör⁵⁹ előadásaira. (Arra azonban nincs utalás, hogy Olchváry az egyesület tagja lett volna.) 1923-ban a Tiszabercelen tartott Bessenyei serlegavató ünnepségen (szabadtéri multság cigánybandával és szónoklatokkal) vett részt. A városi gimnáziumban Lefler Béla⁶⁰ Svédországról és a lappokról szóló ismeret-

⁵⁵ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 297. (1927. augusztus 19.)

⁵⁶ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 331. (1928. augusztus 21.)

⁵⁷ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 234. (1926. január 27.)

⁵⁸ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 189. (1924. november 4.)

⁵⁹ Az egyesület 1898-ban alakult, több szakosztállyal működött.

⁶⁰ Író, műfordító, főként a Nobel-díjas Selma Lagerlöf fordítójaként jegyzik.

terjesztő előadását hallgatta. Máskor a kör rendezésében egy francia professzor Roussard-ról tartott „szép irodalmi előadást”.⁶¹

1924 nyarán egy matinén meghallgatta Tormay Cecilt, aki a *Dereglye* című elbeszélését olvasta fel. Tormayt főleg *Bujdosókönyv* című műve miatt tartotta nagyra, melyet „Fehér könyvként” a községek figyelmébe is ajánlott. Véleménye szerint a mű a keresztény „kurzusnak jó szolgálatot tehet”,⁶² mert segít a gyorsan felejtő embereknek felidézni a proletár-diktatúra rémségeit.

Színház, mozi

A napló szerint az újdonságokra nyitott Olchváry az 1922 és 1930 közötti nyolc évben tizenkét alkalommal volt moziban. Többnyire Debrecenben és általában nőkkel ment. Talán ennek tudható be, hogy a filmek többsége romantikus szerelmi történet volt. Gyogyóval és unokahúgával a *Galatea*, a *Belzebub*, a *Hindu síremlék*, a *Lady Hamilton* és *Nelson szerelme* című némafilmeket látták. Máskor Ilona testvérével kettesben vacsora után „Mária Antoinette szép felvételeit”⁶³ nézték meg. A fővárosban viszont inkább színházba járt, itt mindössze három alkalommal tudósít arról, hogy zsúfolt budapesti programjába belefért ez a szórakozás is. Egy alkalommal Fritz Lang *Niebelung* filmjeinek⁶⁴ egyikét látta.

Színházba is ebben a három városban volt alkalma ellátogatni, amit pesti tartózkodásai során sosem mulasztott el. Huszonnégyszer jegyzett fel színházi estéket, főleg a fővárosban, két alkalommal Nyíregyházán, három alkalommal Debrecenben. A mai átlagnéző számára ismeretlen címek (*Én már ilyen vagyok*, *Csibi*, *Nem nősülök*, *János bácsi színházat vesz*, *Nászéjszaka* stb.) főként operettek takarnak. A kevés számú prózai mű nagy része vígjáték volt. Olchváry ide sorolta *Móricz Úri* muriját is és a hasonlóan dzsentrí témájú *Te csak pipálj* *Ladányi* című *Csathó Kálmán* darabot. Látta még *Molnár Ferenc Olympiáját* és a *Liliomot*, valamint *Herczeg Ferenc Híd* című drámáját és az *Aranyember* színpadi változatát. Sajnos a naplóíró-néző benyomásait nem mindig jegyezte le, abban a néhány esetben, amikor kivételt tett, szűkszavúan csak ennyit írt: „*Marinka*, a táncosné pompás darab, igen jól mulattunk.”⁶⁵ Vagy: „*A Vígyszínházban Antóniát* néztem meg *Fedák Sárival*. Kitűnő előadás volt.”⁶⁶ Darabválasztásait láthatóan nem a mély intellektuális érdeklődés határozta meg, ezeket az estéket elsősorban szórakozásnak, kikapcsolódásnak tekintette.

Utazások

Olchváry Pált harmincöt évnyi szolgálati idő letöltése összegzésre készítette, szakmai kvalitásai és iskolái mellett utazásait is felsorolta, melyeket az első világháború előtt és válása után tett. Agglegény-életének és akkori jó anyagi viszonyainak köszönhetően Európa minden nagyobb városába eljutott: „*Voltam Bécsben, Berlinben, Velencében, Róma és Nápolyban, Florencz és Genuában, Milánóban kétszer is, Svájcban és a Riviérán.*”⁶⁷ Az általam

⁶¹ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 322. (1928. május 3.)

⁶² Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 51. (1922. január 3,4,5.)

⁶³ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 174. (1924. június 27.)

⁶⁴ Olchváry Pál az 1925. március 22-én Budapesten látott filmet a *Niebelungok kicse* címen említi. Fritz Lang két filmet forgatott 1924-ben, az egyiket a *Die Nibelungen: Kriemhilds Rache*, a másikat *Die Nibelungen: Siegfried* címen.

⁶⁵ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 114. (1923. április 18.) Az *Operettszínház Marinka* a táncosné című operettjéről jegyezte fel.

⁶⁶ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 176. (1924. július 9.)

⁶⁷ Gyarmathy: *A dzsentrí főszolgabíró*, 81.

tárgyalt időszakban azonban csak egyszer utazott külföldre. Egy állami tanulmányút során Németország és Ausztria városainak közigazgatásával ismerkedett. Saját erejéből ekkor nem volt képes külföldre utazni.

Meglehetősen korlátozott anyagi viszonyai és berceli házának építése miatt pihenni először csak 1925-ben utazott el, mégpedig Balatonfüredre. Utazását gondos tervezés előzte meg, katalógusokat kért (a Cossulák hajózási vállalatától, Nauheimből és Abbáziából), számolt, és mindenekelőtt spórolt. Végül, bár a németekben jobban bízott, és inkább szeretett volna Nauheimbe menni, mégis Füreden pihent három hetet. Döntésében az anyagiak mellett szerepet játszott, hogy Okolicsányi barátja, illetve felesége is Füredre készültek.

A fürdőkurát aztán még kétszer megismételte. 1926-ban főszolgabíró társa szerzett neki jutányos áron szállást (akkor is ott volt Okolicsányiné). 1928-ban pedig államtitkári protekcióval jutott be a sanatóriumba. Szerette a Balatont, ottlétei alatt többször kirándult Tihanyba, Siófokra, Földvárra is, sőt Veszprémbe is eljutott, és el volt ragadtatva.

1925 előtt kettő–négy hetes szabadságra ment, de nem utazott, legfeljebb kisebb kirándulásokat tett a környéken. 1924 nyarán szabadsága alatt Gyogyóval és férjével a Szabolcsi várat, a Balsa és Szabolcs közötti prehistorikus barlangot és Tímáron a görög katolikus templomot nézték meg.

A társasági élet formális keretei

Olchváry Pál főszolgabírói tiszte okán viselhette a Gávai Fogyasztási Szövetkezet, és a helyi hitelszövetkezet elnöki tisztségét, valamint a takarékpénztár igazgatóságának is tagja lehetett. Szintén hivatalából következően lépett be a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségébe. Egyrészt közigazgatásban betöltött posztjának, másrészt személyes ambícióinak a következményeként alapította meg a járási (később nyíregyházi) tejszövetkezetet is.

Ezzel szemben saját érdeklődése vitte a Külügyi Társaságba és a különböző politikai csoportosulásokba. Megjelent MOVE gyűléseken, a Turáni Körben, a Fajvédő Társaságban is, de tagságára egyik esetben sincs utalás. Választásai az általa hangoztatott konzervatív nézeteinek feleltek meg. Konzervativizmusát Andrássyval és Apponyival szemben határozta meg, „akik a titkos szavazati joggal fegyvert adnak a tanulatlan tömegek kezébe.”⁶⁸ A tömegek közéletbe való beengedését elhibázott, sőt pusztító erejű döntésnek tartotta. Érvelésében a tömeg tanulatlansága kapta a legnagyobb hangsúlyt, a „műveletlen tömeget” (paraszt és munkás) és a „művelt gazdag embert” állította szembe egymással. A korabeli viszonyokat tekintve meglehetősen borúlátóan fogalmazott: „Nagyon, de nagyon rongy világot élünk, aminek oka nézetem szerint a tömegek ébredésében rejlik ...”⁶⁹ Ebben nagyrészt a baloldali nézeteket látta felelősnek: „Ez a jelenlegi szocializmus s annak kinövésai, a kommunizmus és a bolsevizmus tönkre fogják tenni a kultúrát.”⁷⁰ Műveletlennek és vezetésre alkalmatlannak ítélte a tömeget, a társadalom többségét.

S mindezek mellett a zsidóságot okolta az ország válságba jutásáért, mert „a szovjet uralom vezetősége zsidó volt”, mert a „művelt középosztályt zsidólegények sanyargatták”, mert „a forradalmat szabadkőműves zsidók csinálták, országunkat tönkretették, 2/3-ad részét elvették.”⁷¹ A zsidóságot egyértelműen bűnbakként kezelte: „Aki ma, a szerzett rettene-

⁶⁸ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 195. (1924. december 30.)

⁶⁹ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 194. (1924. december 30.)

⁷⁰ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 94. (1922. december 1.)

⁷¹ Gyarmathy: *A dzsentrifőszolgabíró*, 51. (1922. január 3. 4. 5.)

tes tapasztalatok után nem antiszemita, aligha nevezhető tisztességes magyar embernek.⁷² A napló elején érezhető politikai túlfűtöttség később ugyan alábbhagy, de a zsidókkal szembeni előítélet rendszeresen feltűnik a továbbiakban is: „A két nagy medencét rendőrök állják körül, örködvén a választott nép jó erkölcsére, mert a gyönyörű és minden komforttal ellátott hely is zsidóval van tele.”⁷³

A helyi és a politikai elit tagjaként a gávai és felső-szabolcsi vadásztársaságnak és a Nyíregyházi Gazdasági Egyesületnek is tagja lett. S ugyanebből az okból természetesnek tekinthetjük Olchváry háromszoros kaszinótagságát is. A Gávai, a Nyíregyházi és az Országos Kaszinónak fizetett tagdíjat, vendégként, valószínűleg testvére révén, bejárt a Debreceni Kaszinóba is. Naplójában egyszer sem említi, hogy elment volna Gáván a kaszinóba, tagságára csak a tagdíj összegének és befizetésének feljegyzése utal.⁷⁴ Tagsága vélhetően formális maradt, mert a falu kaszinójának használata egyenlő lett volna az általa említett „lefele nézésel”. Egyszerűbben fogalmazva, feltételezzük, hogy a kaszinó tagságának társadalmi szintjét alacsonynak találta saját státusához képest. Nyíregyházán ugyanakkor a hivatalnoktársai által egyenlő viszonyok, a megye birtokosai által pedig a „feléle nézés” esélye teremtődött meg. A városban töltött ideje alatt többször említi, hogy az estéket a kaszinóban töltötte, találkozott a megye vezetőivel, az informális csevegések („Este a Kaszinóban sokan kértek holmi lakásügyben.”⁷⁵) mellett biliárdozott és kártyázott is egyszer-egyszer. A Debreceni Kaszinóval kapcsolatban sehol sem említi tagdíjbefizetést, tudjuk, hogy vendégként e nélkül is bemehettek az urak a kaszinóba, csak egy ismerős kellett, aki bevezette őket. Ez lehetett Olchváry testvére, László, később pedig az 1923-ban az egyesület elnökévé választott Zoltán. Itt is többnyire este, főként vacsora után jelent meg, de van egy-egy példa kaszinói ebédre és ünnepi vacsorára is. Biliárdoztak, karambolt játszottak Zoltánnal. Ezen a helyen talán tényleg a kikapcsolódásnak szentelhetette magát, hiszen kívül volt megyéje határain, nem zaklatták hivatalos ügyekkel, és állandó partnere legkedvesebb testvére volt.

Az Országos Kaszinó a feljegyzések tükrében Olchváry számára főként olcsó fővárosi ebédlő-helyet jelentett.⁷⁶ Egy budapesti tartózkodásakor sem felejt el megemlíteni „Az Országos Kaszinóban ebédtem, mint tag méltányos árért.”⁷⁷ Ebéd után francia és angol lapokat olvasgatott, de volt amikor (1924 nyarán) a társalgó bórdíványán sziesztázott, vagy „egész nap a Kaszinóban hűsöltem, mert a hőség miatt ki sem lehetett mozdulni.”⁷⁸ Megtörtént, hogy esténként itt kártyázott, mielőtt a Belvárosi Kávéházban befejezte a napot. Kártyapartnerei közül Aggorasztó Tivadar, Sárospataki József, Rudnyánszky, Veresmarthy Miklós, almási Balogh Zoltán nevét tartotta fontosnak megörökíteni. Egy másik alkalommal meghallgatta a Nemzeti Szövetség kaszinóban rendezett előadását és vitaestjét, vagy egy színházi előadás után a kaszinó éttermében vacsorázott, miközben a simit járó közönségben gyönyörködött. Már ezért is megérte volna az egyre emelkedő kaszinói tagdíjat fizetnie (minden évben beszámol ennek összegéről), hát még ha hozzáteszük, hogy itt maradéktalanul adott volt számára a „feléle nézés” lehetősége. A gávai főszolgabíró a kaszinó

⁷² Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 51. (1922. január 3. 4. 5.)

⁷³ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 176. (1924. július 10.) A Margitszigeten újonnan megnyílt Palatinus strandról jegyezte fel.

⁷⁴ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 93. (1922. november 25.); Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 219. (1925. október 10.)

⁷⁵ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 105. (1923. február 14.)

⁷⁶ Olchváry Pál 1917-ben lett az Országos Kaszinó vidéki tagja.

⁷⁷ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 78. (1922. augusztus 15.)

⁷⁸ Gyarmathy: *A dzsentri főszolgabíró*, 175. (1924. július 5.)

termeiben az országos politikai elittel találkozhatott: „Az estét a Kaszinóban töltöttem, ahol 3 nap alatt sok nevesebb férfival találkoztam, pl. gr. Teleki Pál, Gaál Gaszton, dabasi Halász Lajos, Gömbös Gyula, Osztrólczy Miklós, Farkas Géza, Borbély Gyurka stb.”⁷⁹

Felfelé igyekezni – konklúzió helyett

Olchváry Pál folyamatos beosztással élt, de nem volt zsupori ember. Kettős mércével mért, ostromozta az embereket (birtokosokat, hivatalnoktársait, iparosokat, kispapokat, sőt még Gyogyót is) költségeikért, de magától nem sajnálta a jót. Rengeteget költött ruhákra, cipőkre,⁸⁰ könyvekre és újságokra is. Viszont meg volt benne az a józanság, ami nem engedte erejét meghaladó kiadásokat, és ami megkövetelte, hogy mindig legyen tartaléka. A napló egy meggondolt, minden egyes cselekedetét eltervező embert rajzol elénk, aki, ha kellett, takarékosági okokból sokszor maradt távol mulatságoktól, társasági eseményektől, nem minden fájdalom nélkül, de önként a jobb időkre várva, reményteljesen.

Olchváry Pál elégedett, az újdonságokra nyitott ember volt. A főszolgabíró kapcsolatrendszere és társasági élete a felfelé igyekvés jegyében szerveződött. A Gyogyóval folytatott vitái kapcsán említett *felfelé igyekvés* és *lefelé tekintés* okán lejegyzett néhány mondatból látszik, hogy teljesen értetlenül állt az olyan magatartás előtt, ami az alacsonyabb rangúak társaságát választja, amikor lehetősége volna magasabb státuszúakkal barátkozni. Lehetetlen elvnek nevezi az említett vencesellői eset után hosszú idő múlva is Gyogyó magatartását. Amit nem csak rá, de sokakra jellemző beállítódásnak gondolt: „Sok ember van, aki inkább lefele néz, ilyen Gyogyó is.”⁸¹ A főszolgabíró kapcsolatainak és társasági életének szerveződése mögé téve ezt az elvet, érthetjük, hogy ún. baráti viszonyainak kialakítása nem a véletlen műve volt. Feltételezhetjük, hogy életének ez a szeglete is pontosan olyan előre megtervezett lehetett, mint pénzügyi kiadásai.

⁷⁹ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 318. (1928. március 21.)

⁸⁰ Gyáni: *A napló mint társadalomtörténeti forrás*, 159.

⁸¹ Gyarmathy: *A dzscentri főszolgabíró*, 117. (1923. május 25.)

GABRIELLA EŐRY

The Amusements of a Chief District Administrator. Social Life and Entertainment in the Diary of Pál Olchváry

Pál Olchváry, the chief district administrator of the Dada district in Szabolcs County kept a diary between 1922 and 1938. This study, covering the period until 1929, analyses how the diary depicts the work of Olchváry as a chief district administrator, while focusing on the information about social life.

Pál Olchváry was an educated, open-minded man who always took an interest in new things. Books and newspapers played an important role in his life. According to his diary he consciously expanded his library which, by the end of the examined period, consisted of almost a thousand volumes. He was the subscriber of several Hungarian and foreign-language newspapers and periodicals. He was among the first to buy a radio and for a while he owned a car as well.

The chief district administrator lived in Gáva, the seat of the district, and suffered a lot from village life and its uneventfulness. It was social life that made life bearable for him. His network of relationships was organised in the spirit of 'upward mobility'; it was diverse and primarily involved the neighbouring landowners. Among his family members his brother Zoltán was the most influential in his life; it was him who introduced Pál Olchváry to the social life of Debrecen. He cultivated only a few, but very close friendships in Gáva.

In the examined period he did not travel abroad, but because of his official duties he often visited the capital. When in Budapest and in the other two important cities in his life (Nyíregyháza and Debrecen) he frequented the theatres and cinemas.

Because of his rank Olchváry was member of several associations and organisations. His own curiosity made him join different political organisations and as a member of the local and political elite he enrolled in three Casinos.